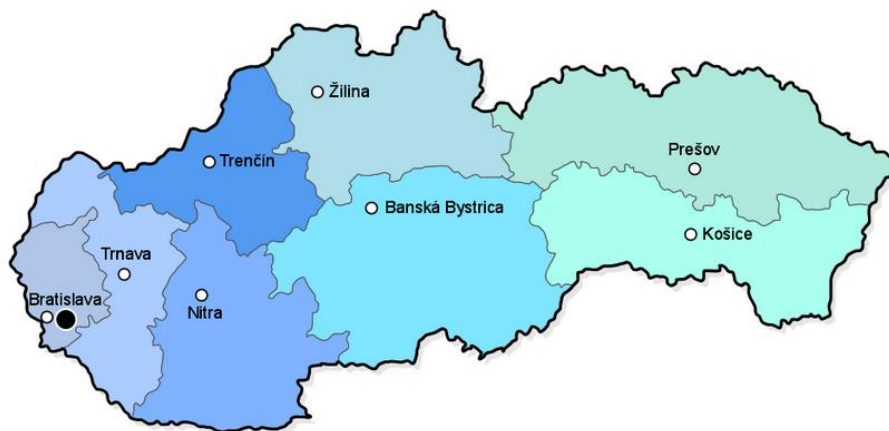

Štátna školská inšpekcia

Čitateľská gramotnosť

charakteristika, procesy, úlohy

© PhDr. Teodora Spodniaková

Oddelenie metodických činností a tvorby inšpekčných stratégií, ŠŠI Bratislava

Čo je čitateľská gramotnosť?

schopnosť vyberať informácie

schopnosť odlíšiť dôležité informácie od okrajových, vedľajších informácií

schopnosť vyhľadávať vzťahy medzi informáciami

schopnosť zhusťovať, zjednodušovať text

schopnosť vyvodzovať závery

schopnosť čítať medzi riadkami textu

schopnosť hodnotiť informácie

schopnosť kriticky nazerať na informácie

Čo je čitateľská gramotnosť?

PISA vymedzuje 5 procesov:

nájdanie a získanie informácie

integrácia
(utváranie širšieho porozumenia)

interpretácia
(porozumenie a rozvíjanie interpretácie)

uvažovanie

hodnotenie

} uvažovanie a hodnotenie
sa zameriavajú rovnako
na formu ako na obsah
textu

Čitateľská gramotnosť v činnosti ŠŠI

Pri práci s textom rozlišujeme viaceré druhy úloh v sledovaných úrovniach:

explicitné a implicitné vyjadrenie

aplikačné a analytické úlohy

hodnotiace a tvorivé úlohy

Explicitné vyjadrenie

Žiak v texte vyhľadá priamo vyjadrenú informáciu (slovo, slovné spojenie, vetu, časť textu).

Ukážka 1

Lakomec a jeho zlato (Ezop)

Lakomec predal všetko, čo mal, kúpil hrudu zlata a zakopal pri starom múre. Každý deň sa na ňu chodil pozeráť. Jeden z jeho robotníkov si všimol, že lakomec často navštevuje to miesto, a rozhodol sa sledovať ho. Pri najbližšej návšteve lakomec zistil, že jama je prázdna, začal nahlas nariekať a trhať si vlasy. Keď ho sused videl a dozvedel sa príčinu, povedal mu:

„Prosím ťa, nesmúť tak. Vezmi kameň, ulož ho do tej jamy a predstavuj si, že zlato je ešte tam. Urobí ti rovnakú službu, lebo keď zlato bolo v jame, nemal si ho, ani si ho nijako nevyužíval.“

Explicitné vyjadrenie

Úloha 1:

- a) Ako **získal** lakomec **hrudu zlata**?
- b) Kedy lakomec **zistil**, že zlato **nie je na mieste**?

- a) A: Kúpil ho.
B: Ukradol ho.
C: Predal všetko, čo mal.
D: Zlato bolo jeho.

- b) A: Keď mu to povedal jeden z jeho robotníkov.
B: Pri najbližšej návšteve.
C: Príliš neskoro.
D: Na druhý deň.

Riešenie:

- a) **C** (1. veta ukážky)
- b) **B** (4. veta ukážky)

Implicitné vyjadrenie

Žiak nachádza v texte skryté (nepriamo vyjadrené) informácie (alebo prezentuje svoj pohľad, vnímanie, cítenie v umeleckej lit.)

Úloha 2:

Prečítajte si ukážku 1 (Lakomec a jeho zlato) a odpovedajte na otázku:
Akú **vlastnosť** možno pripísať **susedovi** lakomca?

- A: Je to necitlivý a k susedovi ľahostajný človek.
- B: Sused je praktickým človekom.
- C: Sused je zlomyseľným cynickým človekom.
- D: Nie je k susedovi ľahostajný.

Riešenie:

D (Snaží sa susedovi poradiť, ako sa so situáciou vyrovnáť.)

Aplikačné a analytické úlohy

Pri riešení sa od žiaka vyžaduje aplikácia poznatkov, logické, analytické, kritické uvažovanie, žiak nachádza súvislosti, zhody a rozpory v texte, interpretuje ho.

Úloha 3:

Aké je **hlavné ponaučenie** z príbehu v ukážke 1 (Lakomec a jeho zlato)?

- A: Nehromadiť bohatstvo, ktoré vám môžu ukradnúť.
- B: Dôverovať iným ľuďom je chyba.
- C: Nepoužívať to, čo máte je rovnaké, ako to nemať.
- D: Nesmúťte za vecami, ktoré nemožno zmeniť.

Riešenie: C

(Takéto nakladanie so zlatom je nezmyselné, akoby ho vlastník ani nemal.)

Aplikačné a analytické úlohy

Úloha 4:

Na základe ukážky 1 (Lakomec a jeho zlato) odpovedajte na otázku:

Prečo sused poradil lakomcovi, aby zlato nahradil **práve kameňom**? Uveďte čo najviac argumentov podporujúcich tvrdenia.

Riešenia:

- Zlato uložené v jame je rovnako bezcenné, ako kameň v zemi.
- Zlato v jame je bez úžitku podobne ako kameň.
- Keby ho nahradil niečím lepším, nevystihlo by to podstatu, lebo zahrabaná vec je rovnako nepotrebná ako kameň v zemi, atď.

Hodnotiace a tvorivé úlohy

Pri riešení sa vyžaduje spájanie informácií z textu s predchádzajúcimi poznatkami z iných zdrojov a hodnotiace súdy opierajúce sa o argumenty. Tvorivé úlohy vyžadujú invenčnosť, fantáziu aj racionalitu.

Úloha 5:

Na základe ukážky 1 (Lakomec a jeho zlato) zhodnoťte **spoločenský aj ľudský** aspekt počínania si lakomca, jeho vlastnosti a uveďte čo najviac argumentov, ktorými podporíte svoje tvrdenia.

Riešenie:

- Lakomosť je spoločnosťou vnímaná ako negatívna vlastnosť.
- Lakomec nie je medzi ľuďmi obľúbeným.
- Lakomý človek je sám sebe príťažou (lakomstvo mu prináša veľa negatív, málo pozitívneho).
- Lakomosť spôsobuje nezhody vo vzťahu k iným.
- atď.

Ukážka 2:

TELEWORKING

Metóda budúcnosti

Len si predstavte, aký nádherný by bol „teleworking“ 1, pracovať cez elektronickú diaľnicu. Všetku prácu by ste robili na počítači alebo cez telefón! Už by ste sa nemuseli tlačiť v preplnených autobusoch alebo vlakoch, či strácať celé hodiny cestovaním do práce a z práce. Mohli by ste pracovať, kde len chcete – len si pomyslíte na všetky tie pracovné príležitosti, ktoré by sa vám otvorili!

Mária

Vznikajúca katastrofa

Obmedzenie času stráveného cestovaním do práce a zníženie spotreby energie, ktorá je na to potrebná, je, samozrejme, dobrý nápad. No taký cieľ by sme mali dosiahnuť zlepšením verejnej dopravy alebo zabezpečením, aby sa pracoviská nachádzali blízko miest, kde ľudia žijú. Ambiciózna myšlienka, že teleworking by mal byť súčasťou spôsobu života každého človeka, povedie iba k tomu, že ľudia budú čoraz väčšími ponorení do seba. Naozaj chceme, aby sa náš pocit, že sme súčasťou nejakého spoločenstva, zhoršil ešte väčšími?

Richard

Explicitné a implicitné vyjadrenie

Úloha 6:

Prečítajte si ukážku 2 (Teleworking) a odpovedajte na otázky:

- a) Aký spôsob práce považuje Mária za **metódu budúcnosti**?
- b) Ktorá veta vypovedá o možnosti **pracovať inde** ako na pracovisku?

- a) A: Prácu vo firme, sídliacej v blízkosti bydliska.
B: Teleworking.
C: Prácu cez mobilný telefón.
D: Home office.

Riešenie:

- a) **B** (uvedené v 1. vete ukážky)
- b) **4. veta** ukážky – Mária, **1. veta** ukážky – Richard

Aplikačné a analytické úlohy

Úloha 7:

Prečítajte si ukážku 2 (Teleworking) a odpovedajte na otázku:
Je **pohľad** Márie a Richarda na teleworking **rovnaký**?

- A: Áno, úplne sa zhodujú.
- B: Nie, nezhodujú sa v podstate prínosov teleworkingu.
- C: Áno, odlišujú sa len v maličkostiach.
- D: Majú rôzny náhľad na rovnakú tému.

Riešenie:

D (rovnaká téma – teleworking, protikladné stanoviská – Mária vidí prínosy, Richard riziká)

Aplikačné a analytické úlohy

Úloha 8:

S ktorým **tvrdením** by **súhlasili obaja** – aj Mária aj Richard?

- A: Ľudia by mali mať dovolené pracovať toľko hodín, koľko chcú.
- B: Nie je dobré, aby ľudia trávili priveľa času cestovaním do práce.
- C: Teleworking nie je vhodný pre každého.
- D: Vytváranie spoločenských vzťahov je najdôležitejšia súčasť práce.

Riešenie:

B (3. veta ukážky – Mária, 1. veta ukážky – Richard)

Analytické úlohy

Úloha 9:

Prečítajte si ukážku 2 (Teleworking) a odpovedajte na otázku:

Aký je **vzťah medzi textami** Metóda budúcnosti a Vznikajúca katastrofa?

- A: Používajú rôzne argumenty, ktoré vedú k tomu istému záveru.
- B: Sú napísané rovnakým štýlom, ale sú o úplne odlišných témach.
- C: Vyjadrujú to isté všeobecné stanovisko, ale prichádzajú k odlišným záverom.
- D: Vyjadrujú protikladné stanoviská k tej istej téme.

Riešenie:

D (rovnaká téma – teleworking, rôzne stanoviská – možnosť pracovať odkiaľkoľvek ale spoločenská izolácia, odcudzovanie)

Hodnotiace úlohy

Úloha 9:

Uvedte k ukážke 2, aké **aspekty výhodnosti** či **nevýhodnosti** teleworkingu možno k pohľadu Márie a Richarda doplniť?

výhody: zníženie nákladov na energie, materiál, prevádzku, údržbu, nižší počet technicko - hospodárskych zamestnancov...

výhody: eliminácia vyrušovania v kolektíve; väčší komfort prostredia; možnosť rozloženia pracovného času...

zamestnávateľ

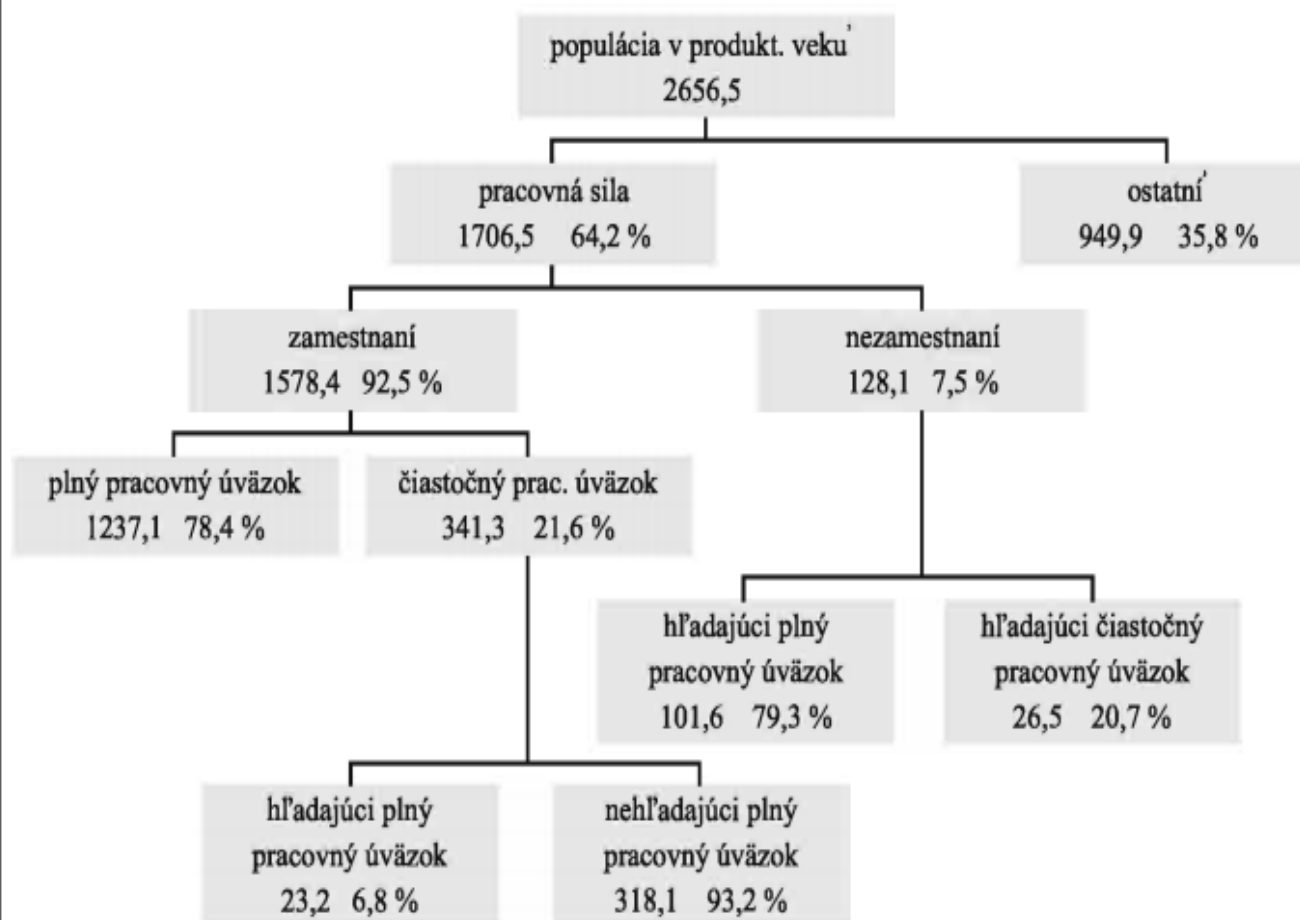
zamestnanec

nevýhody: menšie možnosti priamej diskusie o problémoch, potenciálne nižšia flexibilita a operatívnosť, potreba zmien foriem riadenia, vyššia náročnosť na organizačné zabezpečenie plnenia pracovných úloh...

nevýhody: strata priameho kontaktu s kolegami, sociálna izolovanosť, vyššie nároky na efektívnu organizáciu času...

Štruktúra pracovnej sily k 31. 3. 1995 (tis.)¹

1. Počty ľudí sú uvedené v tisícoch.

2. „Populácia v produktívnom veku“ je definovaná ako ľudia vo veku 15 – 65 rokov.

3. „Ostatní“ sú tí, ktorí aktívne nehľadajú prácu a/alebo ich na prácu nemožno využiť.

Zdroj: D. Miller, Form 6 Economics, ESA Publications, Box 9453, Newmarker, Auckland, NZ, p. 64.

Aplikačné a analytické úlohy

Stromový diagram zobrazuje štruktúru pracovnej sily v krajine alebo populáciu „v produktívnom veku“. Celková populácia krajiny v r. 1995 bola okolo 3,4 milióna obyvateľov.

Úloha 10

Použite informácie z ukážky 3 (Štruktúra pracovnej sily) na výber správnej odpovede k výroku: **Stromový diagram** je mimoriadne **vhodný na znázornenie**:

- A: zmien v čase
- B: veľkosti celkovej populácie v krajine
- C: kategórii v každej skupine
- D: veľkosti každej skupiny

Riešenie:

C (umožňuje prehľadné zobrazenie rozvrstvených dát)

Hodnotenie

Úloha 11:

Predpokladajme, že informácie o pracovnej sile sa zverejňujú v stromovom diagrame každoročne. Nižšie sú uvedené štyri znaky stromového diagramu. Očakávate, že sa každoročne budú meniť? Zakrúžkujte Zmena alebo Bez zmeny.

Znaky stromového diagramu	Odpoveď
Označenia v každom rámciku (napr. „pracovná sila“)	Zmena/Bez zmeny
Percentá (napr.: 64,2 %)	Zmena/Bez zmeny
Počty (napr.: 2656,5)	Zmena/Bez zmeny
Poznámky pod čiarou pod stromovým diagramom	Zmena/Bez zmeny

Hodnotenie

Riešenie:

Znaky stromového diagramu	Odpoveď
Označenia v každom rámciku (napr. „pracovná sila“)	Zmena/ <u>Bez zmeny</u>
Percentá (napr.: 64,2 %)	Zmena/ <u>Bez zmeny</u>
Počty (napr.: 2656,5)	<u>Zmena</u> /Bez zmeny
Poznámky pod čiarou pod stromovým diagramom	Zmena/ <u>Bez zmeny</u>

Použitá literatúra, zdroje

- HINCOVÁ, K. – HÚSKOVÁ, A. 2012. Tvorba testov a možnosti ich využitia v predmete slovenský jazyk a literatúra. 1. vyd. Metodicko-pedagogické centrum, Bratislava, 2012, ISBN: 978-80-8052-405-0
- Mgr. Monika Haburajová, Tvorba štandardizovaných úloh na podporu čitateľskej gramotnosti žiakov, Bratislava, 2014, Vydavateľ: Metodicko-pedagogické centrum, Ševčenkova 11, 850 01 Bratislava dostupné na https://mpc-edu.sk/sites/default/files/projekty/vystup/7_ops_haburajova_monika_-_tvorba_standardizovanych_uloh_na_podporu_citateľskej_gramotnosti_ziakov.pdf
- PISA, Čitateľská gramotnosť, 2009, Zostavila: Mgr. Daniela Heldová, PhD str. 24-26, 28, 29, 40-43, dostupné na https://www.nucem.sk/dl/3492/Ulohy_citanie_PISA2009.pdf
- Správa o identifikácii faktorov ovplyvňujúcich úroveň vzdelávania žiakov strednej školy v oblasti čitateľskej gramotnosti, dostupné na https://www.ssiba.sk/admin/fckeditor/editor/userfiles/file/Dokumenty/SPRAVY/2018/Identif_faktorov_CG.pdf
- PISA, čítanie, úlohy 2000, zostavila Mgr. Daniela Heldová, vydal ŠPÚ, Pluhová 8, 830 00 Bratislava, 2006 , str. 11-13, 29 – 30, dostupné na https://www.nucem.sk/dl/3470/%C3%A9Alohy_-_%C4%8D%C3%ADtanie_2000.pdf